

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA O'QUVCHILARNI KASBIY FAOLIYATINI OSHIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Sarvinoz Sa'dullayeva Ubadullo qizi

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lim texnologiya darslarida o'quvchilarni ijtimoiy-kasbiy faoliyatga yo'naltirishda o'quvchining qobiliyat, imkoniyat darajalarining muhimligi, kasb tanlashda o'qituvchi-pedagoglarning o'rni, oila, mahallaning roli, maktab psixologlarning faoliyati to'grisida to'xtalib o'tilgan. Shuningdek, kasb, kasbga yo'naltirish, qobiliyat, xarakter kabilarning ma'no va mazmuni izohlab o'tilgan.

Kalit so'zlar: o'qituvchi, texnologiya, kasb, qiziqish, yo'naltirish, xarakter, qobiliyat, psixologiya, pedagogika.

Annotatsion

This article touches upon the role of abilities, levels of capabilities of a student, the activities of school psychologists in the orientation of students to socio-professional activities in the lessons of primary education technology. The semantic meaning of professions, career guidance, abilities, character is also explained.

Аннотация

В данной статье затронута роль способностей, уровней возможностей школьника, деятельности школьных психологов в ориентации учащихся на социально-профессиональную деятельность на уроках технологии начального образования. Также объясняется смысловое значение профессий, профориентация, способности, характер.

O'zbekiston o'z istiqloq va taraqqiyot yo'lida rivojlanib, xalqaro maydonda o'zining munosib o'rnini topmoqda. Davlatimizning mustaqil taraqqiyot yo'lini ta'minlash uchun ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, ma'naviy sohalarda chuqur islohotlar amalga oshirilmoqda. Jamiyat va inson manfaatiga qaratilgan bu islohotlarning samarasi bevosita ta'lim tizimida tayyorlanayotgan mutaxassis kadrlarning salohiyatiga bog'liqdir.

Kasbga yo'naltirishga yoshlarning kasbni erkin va mustaqil tanlashning ilmiy-amaliy tizimi sifatida qarash lozim. U har bir shaxsning ham individual

xususiyatlarini, ham xalq xo'jaligi manfaatlari nuqtai nazaridan mehnat resurslarini to'laqonli ta'minlash, bozor iqtisodiyoti munosabatlari zaruratini hisobga olish kerak. O'quvchilar shaxsni shakllantirishning omili sifatidagi mehnat tarbiyasining samaradorligini oshirishga kasb tanlashlarini puxta oylab tashkil qilishi katta ahamiyatga ega. Har bir o'quvchining oldida o'zi yoqtirgan kasbni tanlash uchun keng imkoniyatlar bor.

Har qaysi maktabdagi kasb tanlash ishlarining vazifasi va mazmuni uning atrofdagi ishlab chiqarishning xususiyatlari, tabiiy sharoitlari mazkur iqtisodiy tumandagi xalq xo'jaligi va madaniyatining rivojlanish yo'nalishlari bilan belgilanadi. Maktab o'z tarbiyalanuvchilarini kasblar, mehnatning mazmuni, u yoki bu kasb egalariga qilinadigan talablar haqidagi bilimlar bilan qurollantirish o'quvchilarning individual. Jismoniy va psixologik xususiyatlarini o'rganish va ularga ana shu xususiyatlarga mos kasblarni tanlashlarida yordam berish kerak. Abu Rayhon Beruniy: "Kishining eng birinchi va zarur ehtiyoji mehnatdir. Faqat aql-idrok va mehnatning jonlanishigina kishilar hayotini belgilab beradigInsonning asosiy burchi va vazifasi-mehnat qilishdir, chunki istalgan narsaga mehnat sarflash orqali erishiladi», -deydi.¹

Mehnat va kasbiy tayyorgarlik tizimi bevosita yoshlarning mehnat va kasb tarbiyasini, ta'minlash kasbiy axborotlar, kasb tanlash, kasbga yo'naltirish ishlarini amalga oshiradigan ulkan ishlardan biri bo'lib juda o'tmish taraqqiyotiga egadir. Xalqimizning millat, xalq. Elat bo'lib shakllanish mehnatsiz, hunarsiz tasavvur etib bo'lmaydi.

Inson paydo bo'lishidan boshlab mehnat bilan shug'ullangan, turmush buyumlari yasagan namunalar bajargan. 12-15 asrlarda Movorounnahr va Xurosonda hunar ilmi rivojlanishi eng yuqori pog'onaga ko'tarilgan. Har bir xalq ota-bobosidan meros bo'lib, avloddan-avlodga o'tib kelayotgan o'zining tarixiy-madaniy birligi bilan ajralib o'ziga xos xususiyatlarini saqlab kelgan. Respublikamiz hududida o'tkazilgan arxeologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, hunarmandchilik bu yerlarda ikki ming yillar oldin rivojlangan. Bu davrda sinfiy jamiyat paydo bo'lib, yirik mehnat taqsimoti negizida hunarmandchilik mustaqil soha bo'lib ajralib chiqqan. Forobiy, inson o'z ijtimoiy vazifasini bajarishi uchun, birinchidan, kundalik hayotida atrofdagilar bilan muloqotda bo'lishi zarurligini, ikkinchidan, u mehnat va kasb-hunar ko'nikmalarini, axloqiy fazilatlarini hosil qilishi lozimligini ta'kidlab,

¹ Абу Райхон Беруний. Минерология. Изб. соч. -Т.: Фан, 1968. -9 б.

shunday degan: «Agar kasb-hunar fazilati tug‘ma bo‘lganyda edi podshohlar ham o‘zlari istab va harakat qilib emas, balki podshohlik ularga faqat tabiiy ravishda muyassar bo‘lgan, tabiat talab qilgan tabiiy bir majburiyat bo‘lib qolar edi. Kasb-hunar fazilati tug‘ma bo‘lmas ekan, axloq-odob, rasm-rusum, kasb-hunar, odat va irodani hosil qilish uchun insondan zo‘r qudrat talab qilinadi. Bu esa ta‘lim va tarbiya yo‘li bilan hosil qilinadi. Ta‘lim degan so‘z xalqlar va shaharlar o‘rtasida nazariy fazilatni birlashtirish, tarbiyasi esa shu xalqlar o‘rtasidagi tug‘ma fazilat va amaliy kasb-hunar fazilatlarini birlashtirish degan so‘zdir».²

Hunarmandchilikning qadimiy davrlarida eng ko‘p tarqalgan turi temirchilik, zargarlik, misgarlik va tunukasozlik bo‘lgan. Hozirgacha keng tarqalgan qadimiy kasblardan biri yog‘och buyumlari yasash hunarmandchiligidir. 20- asr boshlarida tikuv mashinalari paydo bo‘lishi bilan yangi hunarmandchilik kasb yuzaga keldi. Shu bilan birga, hunarmandlar terida payafzal, nonvoylik. Qassoblik, oshpazlik kasblari yuzaga kelgan. Ulug‘ bobokalonimiz Alisher Navoiy o‘z g‘azallarida yoshlarni ilm hunar egallashga chaqiradi.

Ilm kasbini qildi to joni bor,

Hunar o‘rgandi ongaki imkoni bor.

O‘quvchilarni kasbga yo‘naltirishning asosiy maqsadi va bir o‘quvchiga individual ravishda kasb yoki mehnat faoliyati sohasini asosan va to‘g‘ri tanlashda yordamlashishdir. O‘quvchilarni kasbga yo‘naltirish umumta‘lim maktabi ishining tarkibiy qismidir. Ma‘lumki, agar kasb to‘g‘ri tanlangan bo‘lsa, inson uchun mehnat quvonch, ijodiy ilhom manbaiga aylanadi. Kasb tanlashga yo‘llash butun pedagoglar jamoasi tomonidan hal etiladigan umum maktab vazifasi hisoblanadi. Shu bilan birga, bu ishda mehnat ta‘limi alohida o‘rinni egallaydi. O‘quvchilarni kasb tanlashda asosiy omillar ota-ona, muhit va ta‘lim-tarbiyadir. Kasb tanlashning asosiy vazifasi o‘quvchilarni fan asoslari poletexnik mehnat va malakalari bilan qurollantirishdan, ularni mehnat va ijtimoiy faoliyatga, kasblarni ongli ravishda tanlashga, moddiy va ma‘naviy boyliklarni ishlab chiqarishda ishtirok etishga tayyorlashdan iboratdir.

Maktabda kasb tanlash ishlarni quyidagi maqsadlardan iborat:

1. O‘quvchilarni kichik sinflardan boshlab, xalq xo‘jaligining turli tarmoqlari bilan tanishtirib borish.

² Абу Наср Форобий. Фозил одамлар шаҳри. —Т.: Халқ мероси, 1993. -224 б.

2. O'quvchilarni xalq xo'jaligining turli tarmoqlari bilan tanishtirib, ommaviy kasblarning mazmuni, sinfdan tashqari o'tkaziladigan tadbirlarni amalga oshirish.
3. Kasb tanlashga yo'llash ishlarini olib borishda o'quvchilarni asosan maktab joylashgan hududning korxonalar, tashkilotning ehtiyoji uchun zarur bo'lgan kasb va mutaxassislariga yo'llash.

Har bir o'quvchining bo'lajak kasbini tanlash ob'ektiv va ongli harakatga ega bo'lishi lozim. O'quvchilarni kasb tanlashga yo'llash sohasida oldiga qoyilgan maqsadlarini amalga oshirish uchun quyidagi eng muhim vazifalar hal etilishi lozim.

1. Ularning qiziqishlari, mayli va qobiliyatlari, psixofiziologik imkoniyatlari. Jismoniy tayyorgarligi va salomatligini o'rganilishi.
2. Ularning kasblar haqidagi bilimlarini kengaytirishga doir tadbirlarning oylab ko'rilishi.
3. Tanlangan mehnat sohasidagi amaliy faoliyatning tashkil etilishi o'quvchilarning kasbga qiziqishlarini rivojlantirishga va mustahkamlashga yordam beradi.
4. Maktabni bitirib chiqayotgan yoshlarning kasbga qat'iy qiziqishlarini tarkib toptirish va mustahkamlashda yordam ko'rsatish, ishlab chiqish sharoitlariga, ko'nikishiga doir tadbirlar belgilanishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

ROYHATI

1. M.Haydarov. Kichik yoshdagi maktab o'quvchilarining mehnat tarbiyasida xalq an'analaridan foydalanish. Toshkent "Yozuvchi" 1995 yil.
2. M.Haydarov, Sanaqulov X.R. "Mehnat ta'limidan amaliy ishlar" TDPU 2004 yil.
3. R.A.Mavlonova, Sanaqulov X.R. Xodieva D.P "Mehnat va uni o'qitish metodikasi" TDPU. 2007 yil.
4. R.A. Mavlonova va boshqalar "Pedagogika" T., "O'qituvchi" 2008 yil.
5. R. Hasanov, H. Egamov "Tasviriy san'at va badiiy mehnat" T. "O'qituvchi" 1997 yil.
6. V.Pereverten. "O'quvchilarda ijodkorlikni shakillantirish" T. "O'qituvchi". 1990y.
7. Nurmatova M.Sh. Hasanova Sh.T "Yumshoq o'yinchoqlar" Toshkent. TDPU. 2005 y
8. Nurmatova M.Sh. "Mehnat tarbiyasi" Toshkent. TDPU. 2005 y

